

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

17 décembre 2013

PROPOSITION DE LOI

modifiant le Code électoral et la loi du 4 juillet 1989 relative à la limitation et au contrôle des dépenses électorales engagées pour les élections des Chambres fédérales ainsi qu'au financement et à la comptabilité ouverte des partis politiques, visant à supprimer les listes de suppléants

(déposée par M. Benoît Lutgen et consorts)

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

17 december 2013

WETSVOORSTEL

tot wijziging van het Kieswetboek en de wet van 4 juli 1989 betreffende de beperking en de controle van de verkiezingsuitgaven voor de verkiezing van de federale Kamers, de financiering en de open boekhouding van de politieke partijen, teneinde de lijsten met de kandidaat-opvolgers af te schaffen

(ingediend door de heer Benoît Lutgen c.s.)

RÉSUMÉ

Les auteurs souhaitent donner plus de poids à l'électeur et simplifier le système électoral pour le rendre plus transparent, plus compréhensible et plus proche du citoyen.

Les auteurs souhaitent donc que, en cas de désistement d'un élu, ce soit le candidat non élu qui a obtenu le plus de voix de préférence qui le remplace.

Cela implique la suppression de la liste des suppléants.

SAMENVATTING

De indieners wensen aan de stem van de kiezer een groter gewicht te geven en het kiesstelsel te hervormen zodat het transparanter en bevattelijker wordt en dichter bij de burger komt te staan.

Daarom wensen zij dat, indien een verkozen afstand doet van zijn mandaat, de niet verkozen kandidaat die het meeste voorkeurstemmen heeft behaald hem vervangt.

Dat impliceert dat de lijst van kandidaat-opvolgers wordt afgeschaft.

N-VA	:	Nieuw-Vlaamse Alliantie
PS	:	Parti Socialiste
MR	:	Mouvement Réformateur
CD&V	:	Christen-Democratisch en Vlaams
sp.a	:	socialistische partij anders
Ecolo-Groen	:	Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales – Groen
Open Vld	:	Open Vlaamse liberalen en democraten
VB	:	Vlaams Belang
cdH	:	centre démocrate Humaniste
FDF	:	Fédéralistes Démocrates Francophones
LDD	:	Lijst Dedecker
MLD	:	Mouvement pour la Liberté et la Démocratie
INDEP-ONAFH	:	Indépendant-Onafhankelijk

Abréviations dans la numérotation des publications:

DOC 53 0000/000:	Document parlementaire de la 53 ^e législature, suivi du n° de base et du n° consécutif
QRVA:	Questions et Réponses écrites
CRIV:	Version Provisoire du Compte Rendu intégral
CRABV:	Compte Rendu Analytique
CRIV:	Compte Rendu Intégral, avec, à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (avec les annexes)
PLEN:	Séance plénière
COM:	Réunion de commission
MOT:	Motions déposées en conclusion d'interpellations (papier beige)

Afkortingen bij de nummering van de publicaties:

DOC 53 0000/000:	Parlementair document van de 53 ^e zittingsperiode + basisnummer en volgnummer
QRVA:	Schriftelijke Vragen en Antwoorden
CRIV:	Voorlopige versie van het Integraal Verslag
CRABV:	Beknopt Verslag
CRIV:	Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaald beknopt verslag van de toespraken (met de bijlagen)
PLEN:	Plenum
COM:	Commissievergadering
MOT:	Moties tot besluit van interpellaties (beigekleurig papier)

Publications officielles éditées par la Chambre des représentants

Commandes:
Place de la Nation 2
1008 Bruxelles
Tél. : 02/ 549 81 60
Fax : 02/549 82 74
www.lachambre.be
courriel : publications@lachambre.be

Les publications sont imprimées exclusivement sur du papier certifié FSC

Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers

Bestellingen:
Natieplein 2
1008 Brussel
Tel. : 02/ 549 81 60
Fax : 02/549 82 74
www.dekamer.be
e-mail : publicaties@dekamer.be

De publicaties worden uitsluitend gedrukt op FSC gecertificeerd papier

DÉVELOPPEMENTS

MESDAMES, MESSIEURS,

Les élections constituent le principal mode de participation des citoyens à l'exercice du pouvoir. Dans notre démocratie représentative, c'est par ce biais qu'ils désignent leurs représentants. Les élections doivent permettre de dégager la volonté de la majorité du corps électoral qui choisit librement ses représentants. Mais la complexité du système électoral entrave la réalisation de cet objectif. En effet, après les élections ou en cours de mandat, lorsqu'un élu effectif démissionne, c'est l'un des candidats suppléants de sa liste qui le remplace même si un autre candidat effectif de sa liste a recueilli davantage de suffrages. Dès lors, afin de renforcer la démocratie, la rendre plus transparente, plus compréhensible et plus proche des citoyens, il convient de simplifier le système électoral. Cela implique la suppression des listes de suppléants.

Aux élections communales et au Conseil de la Communauté germanophone, les listes ne comprennent pas de candidats suppléants. Les candidats non élus qui ont obtenu le plus grand nombre de voix sont déclarés premier, deuxième, troisième suppléant, etc. Il est donc proposé de supprimer l'existence d'une liste de suppléants comme c'est déjà le cas pour les élections communales et celles au Conseil de la Communauté germanophone. Une telle réforme mettra tous les candidats sur pied d'égalité. C'est en fonction du nombre de voix obtenu qu'ils accéderaient, soit à un siège effectif, soit à une suppléance (1°, 2°, 3°...).

Afin d'éviter des élections partielles, en raison du nombre insuffisant de suppléants, il est proposé d'adapter le nombre de candidats à l'élection.

En conclusion, cette proposition de loi vise à donner plus de poids au vote des électeurs.

Benoît LUTGEN (cdH)
Catherine FONCK (cdH)
Benoît DREZE (cdH)
Jeanne NYANGA-LUMBALA (cdH)
Christophe BASTIN (cdH)

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

Verkiezingen zijn voor de burger het middel bij uitstek om deel te nemen aan de uitoefening van de macht. In onze representatieve democratie wijzen burgers via verkiezingen hun vertegenwoordigers aan. Verkiezingen moeten het voor de meerderheid van de stemgerechtigde bevolking mogelijk maken haar stem te kennen te geven en aldus vrij haar vertegenwoordigers te kiezen. De complexiteit van het kiesstelsel staat die doelstelling echter in de weg. Een verkozene die na afloop van de verkiezingen zijn mandaat niet opneemt dan wel later tijdens zijn mandaat ontslag neemt, wordt vervangen door een van de kandidaat-opvolgers van dezelfde lijst, zelfs als een andere kandidaat-titularis van die lijst meer stemmen achter zijn naam heeft gekregen. Om de democratie te versterken, transparanter en bevattelijker te maken, alsook dichter bij de burger te brengen, moet het kiesstelsel worden vereenvoudigd. Daartoe moet de lijst met de kandidaat-opvolgers worden afgeschaft.

In de Duitstalige Gemeenschap staan bij de gemeenteraadsverkiezingen en de verkiezingen voor het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap geen kandidaat-opvolgers op de lijsten. De niet verkozen kandidaten worden, in volgorde van de door hen behaalde stemmen, gerangschikt als eerste, tweede, derde opvolger enzovoort. De indieners stellen dan ook voor niet langer te werken met een lijst van kandidaat-opvolgers, zoals in de Duitstalige Gemeenschap nu al het geval is voor de gemeenteraadsverkiezingen en de verkiezingen van het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap. Met een dergelijke hervorming worden alle kandidaten op gelijke voet behandeld. Afhankelijk van het aantal stemmen dat ze hebben behaald worden zij daadwerkelijk verkozen dan wel aangewezen als - eerste, tweede, derde enzovoort - opvolger.

Om te voorkomen dat tussentijdse verkiezingen moeten worden gehouden als gevolg van een tekort aan kandidaat-opvolgers, wordt voorgesteld het aantal verkiezingskandidaten te wijzigen.

Tot slot strekt dit wetsvoorstel ertoe de stem van de kiezers zwaarder te doen doorwegen.

PROPOSITION DE LOI

Article 1er

La présente loi règle une matière visée à l'article 77 de la Constitution.

Art. 2

À l'article 115*bis* du Code électoral, inséré par la loi du 18 décembre 1998 et modifié en dernier par la loi du 13 février 2007, au § 4, alinéa 4, première phrase, le mot "titulaires" est abrogé.

Art. 3

À l'article 116, du même Code, modifié en dernier par la loi du 25 avril 2004, sont apportées les modifications suivantes:

1. le § 5, alinéa 5, est remplacé par la disposition suivante:

"Aucune liste ne peut comprendre un nombre de candidats supérieur à celui du nombre de candidats à élire multiplié par 1,5, majoré d'une unité. Si le résultat du nombre de ces candidats comporte des décimales, celles-ci sont arrondies à l'unité supérieure. Le nombre maximum de candidats sur la liste ne peut être inférieur au nombre de candidats à élire, augmenté de six unités.";

2. au § 6, alinéa 1er, première phrase, les mots "tant les candidats titulaires que les candidats suppléants" sont remplacés par les mots "les candidats".

Art. 4

Dans l'article 117 du même Code, modifié en dernier par la loi du 13 décembre 2002, les modifications suivantes sont apportées:

1. les alinéas 1er, 2 et 3, sont abrogés;

2. l'alinéa 4 est remplacé par la disposition suivante:

"L'acte de présentation des candidats indique l'ordre dans lequel ces candidats sont présentés."

WETSVOORSTEL

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 77 van de Grondwet.

Art. 2

In artikel 115*bis*, van het Kieswetboek, ingevoegd bij de wet van 18 december 1998 en het laatst gewijzigd bij de wet van 13 februari 2007, wordt in § 4, vierde lid, in de eerste zin het woord "kandidaat-titularissen" vervangen door het woord "kandidaten".

Art. 3

In artikel 116 van hetzelfde Wetboek, het laatst gewijzigd bij de wet van 25 april 2004, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. paragraaf 5, vijfde lid, wordt vervangen door wat volgt:

"Op een zelfde lijst mogen niet meer kandidaten voorkomen dan er leden te kiezen zijn, vermenigvuldigd met 1,5, plus één. Ingeval het resultaat van het aantal kandidaten op de lijst decimalen bevat, wordt dat getal naar boven afgerond. Het maximumaantal kandidaten op de lijst mag niet lager zijn dan het aantal te kiezen leden, vermeerderd met zes.";

2. in § 6, eerste lid, worden in de eerste zin de woorden "zowel de kandidaat-titularissen als de kandidaat-opvolgers" vervangen door de woorden "de kandidaten".

Art. 4

In artikel 117 van hetzelfde Wetboek, het laatst gewijzigd bij de wet van 13 december 2002, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. de eerste drie leden worden opgeheven;

2. het vierde lid wordt vervangen door wat volgt:

"De akte van voordracht van de kandidaten wijst de volgorde aan waarin deze kandidaten worden voorgedragen."

Art. 5

L'article 117*bis* du même Code, inséré par la loi du 24 mai 1994 et remplacé par la loi du 13 décembre 2002, est remplacé par la disposition suivante:

“Art. 117*bis*. Sur chacune des listes, l'écart entre le nombre de candidats de chaque sexe ne peut être supérieur à un.

Les deux premiers candidats de chacune des listes ne peuvent être du même sexe.”.

Art. 6

Dans l'article 118 du même Code, modifié en dernier par la loi du 19 juillet 2012, l'alinéa 1er est abrogé.

Art. 7

Dans l'article 123 du même Code, modifié en dernier par la loi du 13 février 2007, les modifications suivantes sont apportées:

1. à l'alinéa 3:

a. au 2°, les mots “titulaires ou suppléants” sont abrogés;

b. le 2°*bis* est abrogé;

2. à l'alinéa 4, les mots “Sauf dans les cas prévus au 2°*bis* et au 6°” sont remplacés par les mots “Sauf dans le cas prévu au 6°”;

3. à l'alinéa 5, les mots “titulaires ou suppléants” sont abrogés;

4. l'alinéa 6 est remplacé par la disposition suivante:

“Les nouveaux candidats proposés conformément à l'alinéa 3, 6°, doivent accepter par une déclaration écrite la candidature qui leur est offerte.”.

Art. 8

Dans l'article 126 du même Code, modifié en dernier par la loi du 13 décembre 2002, les alinéas 1er à 3 sont remplacés par l'alinéa suivant:

Art. 5

Artikel 117*bis* van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 24 mei 1994 en vervangen bij de wet van 13 december 2002, wordt vervangen door de volgende bepaling:

“Art. 117*bis*. Op elk van de lijsten mag het verschil tussen het aantal kandidaten van elk geslacht niet groter zijn dan één.

De eerste twee kandidaten van elk van de lijsten mogen niet van hetzelfde geslacht zijn.”.

Art. 6

In artikel 118 van hetzelfde Wetboek, het laatst gewijzigd bij de wet van 19 juli 2012, wordt het eerste lid opgeheven.

Art. 7

In artikel 123 van hetzelfde Wetboek, het laatst gewijzigd bij de wet van 13 februari 2007, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. in het derde lid:

a. in punt 2 worden de woorden “kandidaat-titularissen of kandidaat-opvolgers” vervangen door het woord “kandidaten”;

b. punt 2*bis* wordt opgeheven;

2. in het vierde lid worden de woorden “Behalve in de gevallen bedoeld in 2°*bis* en in 6° van het voorgaande lid,” vervangen door de woorden “Behalve in het geval bedoeld in het 6° van het voorgaande lid,”;

3. in het vijfde lid worden de woorden “kandidaat-titularissen of kandidaat-opvolgers” vervangen door het woord “kandidaten”;

4. het zesde lid wordt vervangen door wat volgt:

“De nieuwe kandidaten voorgedragen overeenkomstig het derde lid, 6°, moeten de hun aangeboden kandidatuur in een schriftelijke verklaring bewilligen.”.

Art. 8

In artikel 126 van hetzelfde Wetboek, het laatst gewijzigd bij de wet van 13 december 2002, worden de leden 1 tot 3 vervangen door het volgende lid, luidende:

“Lorsqu’il n’est présenté qu’une seule liste, si le nombre des candidats est inférieur ou égal au nombre de mandats, ces candidats sont proclamés élus par le bureau principal de la circonscription électorale ou bureau principal de collège, sans autre formalité. Lorsque plusieurs listes sont régulièrement présentées, si le nombre total de candidats ne dépasse pas celui des mandats à conférer, ces candidats sont proclamés élus par le bureau électoral de la circonscription électorale ou le bureau principal de collège, sans autre formalité.”.

Art. 9

Dans l’article 127 du même Code, modifié en dernier par la loi du 13 décembre 2002, à l’alinéa 1er, les mots “effectifs et suppléants” sont abrogés.

Art. 10

Dans l’article 128 du même Code, modifié en dernier par la loi du 19 juillet 2012, au paragraphe 1er, l’alinéa 4, est remplacé par ce qui suit:

“Les nom et prénom des candidats sont inscrits dans l’ordre des présentations dans la colonne réservée à la liste à laquelle ils appartiennent.”.

Art. 11

L’article 144 du même Code, remplacé par la loi du 13 décembre 2002, est remplacé par la disposition suivante:

“Art. 144. — L’électeur peut émettre un suffrage pour une liste ou pour un ou plusieurs candidats d’une même liste.

S’il adhère à la liste, il exprime son vote en marquant uniquement la case placée en tête de liste.

Les votes nominatifs se marquent dans la case placée à la suite des nom et prénom du candidat à qui l’électeur entend donner sa voix.

La marque du vote, même imparfaitement tracée, exprime valablement le vote, à moins que l’intention de rendre le bulletin de vote reconnaissable ne soit manifeste.”.

“Indien slechts één lijst is ingediend en het aantal kandidaten overeenstemt met het aantal te verkiezen leden, worden die kandidaten zonder meer door het kieskring- of collegehoofdbureau gekozen verklaard. Wanneer verscheidene lijsten regelmatig zijn voorgedragen en het totale aantal kandidaten niet groter is dan het aantal toe te wijzen mandaten, worden die kandidaten zonder meer door het kieskring- of collegehoofdbureau gekozen verklaard.”.

Art. 9

In artikel 127 van hetzelfde Wetboek, het laatst gewijzigd bij de wet van 13 december 2002, worden in het eerste lid de woorden “kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers” vervangen door het woord “kandidaten”.

Art. 10

In artikel 128 van hetzelfde Wetboek, het laatst gewijzigd bij de wet van 19 juli 2012, wordt § 1, vierde lid, vervangen door wat volgt:

“De naam en voornaam van de kandidaten worden in de volgorde van de voordracht vermeld in de kolom bestemd voor de lijst waartoe zij behoren.”.

Art. 11

Artikel 144 van hetzelfde Wetboek, vervangen bij de wet van 13 december 2002, wordt vervangen door wat volgt:

“Art. 144. — De kiezer kan een stem uitbrengen voor een lijst of voor een of meer kandidaten van een zelfde lijst.

Als hij voor de lijst kiest, brengt hij zijn stem uit door alleen het stemvakje bovenaan de lijst aan te kruisen.

Naamstemmen worden uitgebracht door het stemvakje naast de naam en voornaam van de kandidaat aan wie de kiezer zijn stem wil geven, aan te kruisen.

Het stemmerk, zelfs op onvolmaakte wijze aangebracht, is geldig, tenzij het voornemen om het stembiljet herkenbaar te maken duidelijk blijkt.”.

Art. 12

Dans l'article 156 du même Code, modifié en dernier par la loi du 19 juillet 2012, au § 1er, les alinéas 2 et 3 sont remplacés par ce qui suit:

“Ce premier classement étant terminé, les bulletins valables de chacune des catégories formées pour les diverses listes sont répartis, par liste, en deux sous-catégories comprenant:

1. les bulletins marqués en tête;
2. les bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats.

Les bulletins marqués à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats sont classés dans la deuxième sous-catégorie.”.

Art. 13

L'article 157 du même Code est remplacé par la disposition suivante:

“Art. 157. Sont nuls:

1. tous les bulletins autres que ceux dont l'usage est permis par la loi;
2. ceux qui contiennent plus d'un vote en case de tête ou qui contiennent des suffrages nominatifs en faveur de candidats de listes différentes;
3. ceux dans lesquels l'électeur a marqué à la fois un vote en tête d'une liste et un ou plusieurs votes à côté du nom d'un ou de plusieurs candidats d'une ou plusieurs autres listes;
4. ceux qui ne contiennent l'expression d'aucun suffrage, ceux dont les formes et dimensions ont été altérées, qui contiennent à l'intérieur un papier ou un objet quelconque, ou dont l'auteur pourrait être rendu reconnaissable par un signe, une rature ou une marque non autorisée par la loi.

Ne sont pas nuls les bulletins dans lesquels l'électeur a marqué à la fois un vote en tête d'une liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats de la même liste. Dans ce cas, le vote en tête est considéré comme non avenu.”.

Art. 12

In artikel 156 van hetzelfde Wetboek, het laatst gewijzigd bij de wet van 19 juli 2012, worden in § 1 de leden 2 en 3 vervangen door wat volgt:

“Na deze eerste indeling worden de geldige stembiljetten van elk van de voor de diverse lijsten gevormde categorieën verdeeld in twee subcategorieën, die het volgende omvatten:

1. de stembiljetten waarop bovenaan op de lijst is gestemd;
2. de stembiljetten waarop naast de naam van een of meer kandidaten is gestemd.

De stembiljetten waarop bovenaan op de lijst en tegelijk naast de naam van een of meer kandidaten is gestemd, worden in de tweede subcategorie geplaatst.”.

Art. 13

Artikel 157 van hetzelfde Wetboek wordt vervangen door wat volgt:

“Art. 157. Ongeldig zijn:

1. alle andere stembiljetten dan die welke volgens de wet mogen worden gebruikt;
2. de stembiljetten waarop meer dan één lijststem voorkomt of waarop naamstemmen voor kandidaten van verschillende lijsten zijn uitgebracht;
3. de stembiljetten waarop een kiezer zowel een lijststem heeft uitgebracht als een of meer stemmen naast de naam van een of meer kandidaten van een of meer andere lijsten;
4. de stembiljetten waarop geen enkele stem is uitgebracht, waarvan de vorm en de afmetingen veranderd zijn, die een papier of enig voorwerp bevatten of die de kiezer herkenbaar maken door een teken, een doorhaling of een niet bij de wet toegestaan merk.

Niet ongeldig zijn de stembiljetten waarop een kiezer zowel een lijststem heeft uitgebracht als een stem naast de naam van een of meer kandidaten van dezelfde lijst. In dat geval wordt de lijststem als niet-bestaande beschouwd.”.

Art. 14

Dans l'article 159 du même Code, modifié en dernier par la loi du 13 décembre 2002, à l'alinéa 3, le mot "quatre" est remplacé par le mot "deux".

Art. 15

Dans l'article 161 du même Code, modifié en dernier par la loi du 19 juillet 2012, les modifications suivantes sont apportées:

1. à l'alinéa 8:
 - a. le mot "quatre" est remplacé par le mot "deux";
 - b. les mots "candidat, titulaire ou suppléant" sont remplacés par le mot "candidat";
2. à l'alinéa 10, les mots "titulaire ou suppléant" sont abrogés.

Art. 16

Dans l'article 166 du même Code, modifié en dernier par la loi du 13 décembre 2002, le mot "quatre" est remplacé par le mot "deux".

Art. 17

Dans l'article 167 du même Code, modifié en dernier par la loi du 13 décembre 2002, à l'alinéa 4, les mots "titulaires et suppléants" sont abrogés.

Art. 18

À l'article 172 du même Code, remplacé par la loi du 13 décembre 2002, sont apportées les modifications suivantes:

1. à l'alinéa 1er, le mot "titulaires" est abrogé;
2. l'alinéa 2 est remplacé par les deux alinéas suivants:

"Lorsque le premier de ces nombres est supérieur au second, les sièges sont conférés aux candidats dans l'ordre décroissant du nombre de voix qu'ils ont obtenues. En cas de parité, l'ordre de présentation prévaut.

Art. 14

In artikel 159 van hetzelfde Wetboek, het laatst gewijzigd bij de wet van 13 december 2002, wordt in het derde lid het woord "vier" vervangen door het woord "twee".

Art. 15

In artikel 161 van hetzelfde Wetboek, het laatst gewijzigd bij de wet van 19 juli 2012, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. in het achtste lid:
 - a. wordt het woord "vier" vervangen door het woord "twee";
 - b. worden de woorden "kandidaat-titularis of kandidaat-opvolger" vervangen door het woord "kandidaat";
2. in het tiende lid worden de woorden "kandidaat-titularis of kandidaat-opvolger" vervangen door het woord "kandidaat".

Art. 16

In artikel 166 van hetzelfde Wetboek, het laatst gewijzigd bij de wet van 13 december 2002, wordt in het vierde lid het woord "vier" vervangen door het woord "twee".

Art. 17

In artikel 167 van hetzelfde Wetboek, het laatst gewijzigd bij de wet van 13 december 2002, worden de woorden "kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers" vervangen door het woord "kandidaten".

Art. 18

In artikel 172 van hetzelfde Wetboek, vervangen bij de wet van 13 december 2002, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. in het eerste lid wordt het woord "kandidaat-titularissen" vervangen door het woord "kandidaten";
2. het tweede lid wordt vervangen door wat volgt:

"Is het eerste van die aantallen groter dan het tweede, dan worden de zetels toegekend aan de kandidaten in afnemende grootte van het aantal stemmen dat zij behaald hebben. Bij gelijk stemmenaantal is de volgorde

Préalablement à la désignation des élus, le bureau principal de la circonscription électorale ou de collège procède à l'attribution individuelle aux candidats de la moitié du nombre des bulletins favorables à l'ordre de présentation de ces candidats. Cette moitié s'établit en divisant par deux le total des bulletins connus dans la sous-catégorie visée à l'article 156, § 1er, alinéa 2, 1°. L'attribution de ces bulletins se fait d'après un mode dévolutif.

Ils sont ajoutés aux suffrages nominatifs obtenus par le premier candidat de la liste, à concurrence de ce qui est nécessaire pour atteindre le chiffre d'éligibilité spécifique à chaque liste. L'excédent, s'il y en a, est attribué dans une mesure semblable aux deuxième candidat, puis au troisième, et ainsi de suite, jusqu'à ce que la moitié du nombre des bulletins favorables à l'ordre de présentation de ces candidats soit épuisée.”;

3. l'alinéa 4 est remplacé par la disposition suivante:

“Lorsque le nombre des candidats d'une liste est inférieur à celui des sièges qui lui reviennent, ces candidats sont tous élus et les sièges en surplus sont conférés conformément au dernier alinéa de l'article 167.”.

Art. 19

L'article 173 du même Code est remplacé par la disposition suivante:

“Art. 173. — Dans chaque liste dont un ou plusieurs candidats sont élus conformément à l'article 172, les candidats non élus qui ont obtenu le plus grand nombre de voix ou, en cas de parité de voix, dans l'ordre d'inscription au bulletin de vote, sont déclarés premier, deuxième, troisième suppléant et ainsi de suite.

Préalablement à leur désignation, le bureau principal ayant désigné les élus procède à l'attribution individuelle aux candidats non élus de la moitié du nombre des bulletins favorables à l'ordre de présentation de ces candidats. Cette moitié s'établit en divisant par deux le total des bulletins compris dans la sous-catégorie visée à l'article 156, § 1er, alinéa 2, 1°.

L'attribution de ces bulletins se fait d'après un mode dévolutif. Ils sont ajoutés aux suffrages nominatifs obtenus par le premier candidat non élu, à concurrence de ce qui est nécessaire pour atteindre le chiffre d'éligibilité visé à l'article 172, alinéa 3. L'excédent, s'il y en a, est attribué dans une mesure semblable au deuxième candidat non élu, puis au troisième, et ainsi de suite,

van voordracht op de lijst beslissend. Alvorens de gekozenen aan te wijzen, kent het kieskring- of collegehoofdbureau aan de kandidaten individueel de helft van het aantal stembiljetten toe ten gunste van de volgorde van voordracht van die kandidaten. Deze helft wordt vastgesteld door het aantal stembiljetten bedoeld in artikel 156, § 1, tweede lid, 1°, te delen door twee. De toekenning van deze stembiljetten gebeurt door overdracht.

Zij worden toegevoegd aan de naamstemmen die de eerste kandidaat van de lijst heeft behaald, voor wat nodig is om het verkiesbaarheidscijfer dat specifiek is voor elke lijst, te bereiken. Is er een overschot, dan wordt het op gelijksoortige wijze toegekend aan de tweede kandidaat, vervolgens aan de derde en zo voort, totdat de helft van het aantal stembiljetten die gunstig zijn voor de volgorde van voordracht, uitgeput is.”;

3. het vierde lid wordt vervangen door wat volgt:

“Wanneer het aantal kandidaten van een lijst lager is dan dat van de aan de lijst toekomende zetels, zijn al die kandidaten gekozen en worden de overblijvende zetels toegekend overeenkomstig artikel 167, laatste lid.”.

Art. 19

Artikel 173 van hetzelfde Wetboek wordt vervangen door wat volgt:

“Art. 173. — Voor elke lijst waarop één of meer kandidaten gekozen zijn krachtens artikel 172, worden de niet-gekozen kandidaten die het grootste aantal stemmen hebben behaald, of bij gelijk stemmenaantal, in de volgorde van inschrijving op het stembiljet, eerste, tweede, derde, enz. opvolger verklaard.”.

Voorafgaand aan hun aanwijzing gaat het hoofdbureau, nadat het de verkozenen heeft aangewezen, over tot een nieuwe individuele toekenning aan de niet verkozen kandidaten, van de helft van het aantal stemmen die gunstig zijn voor de volgorde van voordracht van die kandidaten. Deze helft wordt vastgesteld door het totaal van de stembiljetten die inbegrepen zijn in de subcategorie bedoeld in artikel 156, § 1, tweede lid, 1°, te delen door twee.

De toekenning van deze stembiljetten geschiedt door overdracht. Zij worden toegevoegd aan de naamstemmen die de eerste niet verkozen kandidaat van de lijst heeft behaald, voor wat nodig is om het in artikel 172, derde lid, bedoelde verkiesbaarheidscijfer te bereiken. Is er een overschot, dan wordt het op soortgelijke wijze toegekend aan de tweede niet verkozen kandidaat,

suivant l'ordre de présentation, jusqu'à ce que la moitié du nombre des bulletins favorables à l'ordre de présentation de ces candidats soit épuisée.”.

Art. 20

L'article 173*bis* du même Code, inséré par la loi du 13 décembre 2002, est remplacé par la disposition suivante:

“Art. 173*bis*. Les éventuelles décimales du quotient que l'on obtient, d'une part, en divisant par deux le total des bulletins visés aux articles 172 et 173, qui sont favorables à l'ordre de présentation des candidats et, d'autre part, en divisant le chiffre électoral de la liste visé à l'article 166 par le nombre des sièges qui lui reviennent, majoré d'une unité, en vue d'établir le chiffre d'éligibilité spécifique à cette liste, sont arrondies à l'unité supérieure, qu'elles atteignent ou non 0,50.”.

Art. 21

À l'article 178 du même Code, modifié en dernier par la loi du 13 décembre 2002, sont apportées les modifications suivantes:

1. à l'alinéa 2:

- a. le mot “titulaire” est abrogé;
 - b. le mot “suppléant” est remplacé par les mots “non élu”;
2. à l'alinéa 3, le mot “suppléant” est remplacé par les mots “non élu”.

Art. 22

À l'annexe N1 du même Code, intitulée “Instructions pour l'électeur (modèle I visé aux articles 112, 127, alinéa 2, et 140 du Code électoral)”, remplacée par la loi du 5 avril 1995 et modifiée en dernier par la loi du 13 décembre 2002, sont apportées les modifications suivantes:

1. les points 1 à 4 sont remplacés comme suit:

“1. Les électeurs sont admis au vote de 8 à 13 heures. Toutefois, tout électeur se trouvant avant 13 heures dans le local est encore admis à voter.

vervolgens aan de derde en zo voort, totdat de helft van het aantal stembiljetten die gunstig zijn voor de volgorde van voordracht van deze kandidaten, uitgeput is.

Art. 20

Artikel 173*bis* van hetzelfde Wetboek, ingevoegd bij de wet van 13 december 2002, wordt vervangen door de volgende bepaling:

“Art. 173*bis*. De eventuele decimalen van het quotient dat verkregen wordt enerzijds door het totaal van de in de artikelen 172 en 173 bedoelde stembiljetten, die gunstig zijn voor de volgorde van voordracht van de kandidaten, te delen door twee, en anderzijds, door het kiescijfer van de lijst, bedoeld in artikel 166, te delen door het aantal plus één van de zetels die aan die lijst toekomen, om het verkiesbaarheidscijfer dat specifiek is voor deze lijst, te bepalen, worden afgerond naar de hogere eenheid, ongeacht het feit of zij al dan niet 0,50 bereiken.”.

Art. 21

Aan artikel 178 van hetzelfde Wetboek, voor het laatst gewijzigd bij de wet van 13 december 2002, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. in het tweede lid:

- a. worden de woorden “tot kandidaat-titularis” weggelaten;
 - b. wordt het woord “opvolger” vervangen door de woorden “niet verkozen”;
2. in het derde lid wordt het woord “opvolger” vervangen door de woorden “niet verkozen”.

Art. 22

Aan de Bijlage NI van hetzelfde Wetboek, met als opschrift “Onderrichtingen voor de kiezer (model I bedoeld in de artikelen 112, 127, tweede lid, en 140 van het Kieswetboek)”, vervangen bij de wet van 5 april 1995 en het laatst gewijzigd bij de wet van 13 december 2002, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. de punten 2 tot 4 worden vervangen door de volgende bepalingen:

“1° De kiezers worden tot de stemming toegelaten van 8 tot 13 uur. Kiezers die zich echter vóór 13 uur in het lokaal bevinden, worden nog tot de stemming toegelaten.

2. L'électeur peut émettre, d'une part pour la Chambre des représentants, et d'autre part, pour le Sénat, un suffrage pour un ou plusieurs candidats d'une même liste.

3. Les candidats sont, par liste, portés dans une même colonne du bulletin. Les nom et prénom des candidats sont inscrits dans la colonne qui leur est réservée, selon l'ordre des présentations.

Les listes sont classées dans le bulletin de vote dans l'ordre croissant du numéro qui a été attribué à chacune d'elles par tirage au sort.

4. Si l'électeur adhère à l'ordre de présentation des candidats de la liste qui a son appui, il remplit, au moyen du crayon mis à sa disposition, le point clair central de la case placée en tête de cette liste.

Le chiffre électoral d'une liste est constitué par l'addition du nombre des bulletins marqués en tête de cette liste et du nombre des bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats. “;

2. la remarque figurant sous le point 5 est abrogée;

3. le point 7 est remplacé comme suit:

4. “7. Sont nuls:

1° tous les bulletins de vote autres que ceux qui ont été remis par le président au moment du vote;

2° ces bulletins même:

- a) si l'électeur n'y a marqué aucun vote;
- b) s'il y a marqué plus d'un vote de liste ou des suffrages nominatifs sur des listes différentes;
- c) s'il y a marqué à la fois un vote en tête d'une liste et à côté du nom d'un ou de plusieurs candidats d'une autre liste;
- d) si les formes et dimensions en ont été altérées ou s'ils contiennent à l'intérieur un papier ou un objet quelconque;
- e) si une rature, un signe ou une marque non autorisée par la loi peut rendre l'auteur du bulletin reconnaissable;
- f) si une rature, un signe ou une marque non autorisée par la loi peut rendre l'auteur du bulletin reconnaissable.”.

“2. De kiezer kan, enerzijds voor de Kamer van volksvertegenwoordigers en anderzijds voor de Senaat, een stem uitbrengen voor één of meer kandidaten van eenzelfde lijst.

3. De kandidaten worden per lijst in eenzelfde kolom van het stembiljet geplaatst. De naam en voornaam van de kandidaten worden volgens de orde van de voordrachten ingeschreven in die voor hen bestemde kolom.

De lijsten worden op het stembiljet gerangschikt in stijgende volgorde van het nummer dat aan elk van de lijsten bij trekking werd toegekend.

4. Kan de kiezer zich verenigen met de orde van voordracht van de kandidaten van de door hem gesteunde lijst, dan vult hij in het stemvak bovenaan op die lijst het helle stipje in met het te zijner beschikking gestelde potlood.

Het kiescijfer van een lijst wordt samengesteld door de optelling van het aantal stembiljetten waarop een stem is uitgebracht bovenaan op deze lijst en van het aantal stembiljetten ten gunste van één of meer kandidaten.”;

2. de in het punt 5 vervatte opmerking wordt weggelaten.

3. het punt 7 wordt vervangen door de volgende bepaling:

“7. Ongeldig zijn:

1° alle andere stembiljetten dan die welke op het ogenblik van de stemming door de voorzitter zijn overhandigd;

2° zelfs de laatstbedoelde stembiljetten:

- a) als daarop geen stem is uitgebracht;
- b) als er meer dan één lijststem of naamstemmen zijn uitgebracht op verschillende lijsten;
- c) als een stem bovenaan een lijst en tegelijk een stem voor één of meer kandidaten van een andere lijst is uitgebracht;
- d) als een stem voor één of meer kandidaten van een lijst en voor één of meer kandidaten van een andere lijst is uitgebracht;
- e) als de vorm en afmetingen ervan veranderd zijn of als zij, binnenin, een papier of enig voorwerp bevatten;
- f) als een doorhaling, een teken of een bij de wet niet geoorloofd merk aangebracht is waardoor de kiezer herkend kan worden.”.

Art. 23

À l'annexe N2 du même Code, intitulée "Instructions pour l'électeur (modèle II. Instructions pour l'électeur belge résidant à l'étranger et ayant choisi d'exprimer son suffrage par correspondance (Modèles *Ibis*-a et *Ibis*-b visés à l'article 180septies, § 1er, alinéa 1er, 4°, du Code électoral) ", remplacée par la loi du 5 avril 1995 et modifiée en dernier par la loi du 13 décembre 2002, sont apportées les modifications suivantes:

1. le point 2 du modèle *Ibis*-a est remplacé comme suit:

"2. Il vous appartient d'émettre votre suffrage sur le bulletin de vote qui se trouve dans l'enveloppe neutre B, en tenant compte des instructions qui suivent:

a) Vous pouvez émettre pour la Chambre des représentants un suffrage pour un ou plusieurs candidats d'une même liste.

Les candidats sont, par liste, portés dans une même colonne du bulletin. Les nom et prénom des candidats aux mandats sont inscrits dans l'ordre des présentations.

Les listes sont classées dans le bulletin de vote dans l'ordre croissant du numéro qui a été attribué à chacune d'elles par tirage au sort.

b) Si vous adhérez à l'ordre de présentation des candidats de la liste qui a votre appui, vous remplissez, au moyen du crayon mis à votre disposition, le point clair central de la case placée en tête de cette liste. Le chiffre électoral d'une liste est constitué par l'addition du nombre des bulletins marqués en tête de cette liste et du nombre des bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats.

c) Est nul:

— tout autre bulletin que celui qui se trouve dans l'enveloppe neutre B;

— ce bulletin de vote même:

- si vous n'y marquez aucun vote;
- si vous y marquez plus d'un vote de liste ou des suffrages nominatifs, sur des listes différentes;
- si vous y marquez à la fois un vote en tête d'une liste et à côté du nom d'un ou de plusieurs candidats d'une autre liste;

Art. 23

Aan de Bijlage NI van hetzelfde Wetboek, met als opschrift "Onderrichtingen voor de Belgische kiezer die in het buitenland verblijft en die gekozen heeft om zijn stem per briefwisseling uit te brengen. (Modellen *Ibis*-a en *Ibis*-b bedoeld in artikel 180septies, § 1, eerste lid, 4°, van het Kieswetboek)", vervangen bij de wet van 5 april 1995 en het laatst gewijzigd bij de wet van 13 december 2002, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. het punt 2 van het model *Ibis*-a wordt vervangen door de volgende bepaling:

"2. U dient uw stem uit te brengen op het stembiljet dat zich in de neutrale omslag B bevindt, rekening houdend met de volgende onderrichtingen:

a) U mag voor de Kamer van volksvertegenwoordigers een stem uitbrengen voor één of meer kandidaten van een zelfde lijst.

De kandidaten worden per lijst in een zelfde kolom van het stembiljet geplaatst. De naam en voornaam van de kandidaten voor de mandaten worden ingeschreven volgens de orde van de voordrachten.

De lijsten worden op het stembiljet gerangschikt in stijgende volgorde van het nummer dat aan elk van de lijsten bij trekking werd toegekend.

b) Kan u zich verenigen met de orde van voordracht van de kandidaten van de door u gesteunde lijst, dan vult u in het stemvak bovenaan op die lijst het helle stipje in met het u ter beschikking gestelde potlood. Het kiescijfer van een lijst wordt samengesteld door de optelling van het aantal stembiljetten waarop een stem is uitgebracht bovenaan op deze lijst en van het aantal stembiljetten ten gunste van één of meer kandidaten.

c) Ongeldig is:

— elk ander stembiljet dan het zich in de neutrale omslag B bevindende stembiljet;

— zelfs het laatstgenoemde stembiljet:

- als u daarop geen stem uitbrengt;
- als u daarop meer dan één lijststem of naamstemmen uitbrengt op verschillende lijsten;
- als u daarop een stem bovenaan op een lijst en tegelijk een stem voor één of meer kandidaten van een andere lijst uitbrengt;

- si vous y marquez un vote pour un ou plusieurs candidats d'une liste et pour un ou plusieurs candidats d'une autre liste;

- si les formes et dimensions en ont été altérées ou s'ils contiennent à l'intérieur un papier ou un objet quelconque;

- si une rature, un signe ou une marque non autorisée par la loi peut rendre l'auteur du bulletin reconnaissable.

d) Vous êtes passible de sanctions si vous votez alors que vous ne remplissez pas les conditions de l'électorat.”;

2. le point 2 du modèle *lbis-b* est remplacé comme suit:

“2. Il vous appartient d'émettre votre suffrage sur le bulletin de vote qui se trouve dans l'enveloppe neutre B, en tenant compte des instructions qui suivent:

a) Vous pouvez émettre pour le Sénat un suffrage pour un ou plusieurs candidats d'une même liste.

Les candidats sont, par liste, portés dans une même colonne du bulletin. Les nom et prénom des candidats aux mandats sont inscrits dans l'ordre des présentations.

Les listes sont classées dans le bulletin de vote dans l'ordre croissant du numéro qui a été attribué à chacune d'elles par tirage au sort.

b) Si vous adhérez à l'ordre de présentation des candidats de la liste qui a votre appui, vous remplissez, au moyen du crayon mis à votre disposition, le point clair central de la case placée en tête de cette liste. Le chiffre électoral d'une liste est constitué par l'addition du nombre des bulletins marqués en tête de cette liste et du nombre des bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats.

c) Est nul:

— tout autre bulletin que celui qui se trouve dans l'enveloppe neutre B;

— ce bulletin de vote même:

- si vous n'y marquez aucun vote;
- si vous y marquez plus d'un vote de liste ou des suffrages nominatifs sur des listes différentes;
- si vous y marquez à la fois un vote en tête d'une liste et à côté du nom d'un ou de plusieurs candidats d'une autre liste;

- als u een stem voor één of meer kandidaten van een lijst en voor één of meer kandidaten van een andere lijst uitbrengt;

- als vorm en afmetingen ervan veranderd zijn of als het, binnenin, een papier of enig voorwerp bevat;

- als een doorhaling, een teken of een bij de wet niet geoorloofd merk aangebracht zijn waardoor de kiezer herkend kan worden.

d) U bent strafbaar indien u stemt zonder dat u de kiesbevoegdheidsvoorwaarden vervult.”;

2. het punt 2 van het model *lbis-b* wordt vervangen door de volgende bepaling:

“2. U dient uw stem uit te brengen op het stembiljet dat zich in de neutrale omslag B bevindt, rekening houdend met de volgende onderrichtingen:

a) U kan voor de Senaat een stem uitbrengen voor één of meer kandidaten van een lijst.

De kandidaten worden per lijst in een zelfde kolom van het stembiljet geplaatst. De naam en voornamen van de kandidaten worden ingeschreven volgens de orde van de voordrachten.

De lijsten worden op het stembiljet gerangschikt in stijgende volgorde van het nummer dat aan elk van de lijsten bij trekking werd toegekend.

b) Indien u akkoord gaat met de volgorde van de lijst die uw steun geniet, vult u in het stemvak op de lijst van die kandidaat het helle stipje in met het u ter beschikking gestelde potlood. Het kiescijfer wordt samengesteld door de optelling van het aantal stembiljetten waarop een stem is uitgebracht bovenaan op deze lijst en van het aantal stembiljetten ten gunste van een of meer kandidaten.

c) Ongeldig is:

— elk ander stembiljet dan het zich in de neutrale envelop B bevindende stembiljet;

— dat stembiljet zelf:

- als u daarop geen stem uitbrengt;
- indien u daarop meer dan één lijststem of naamstemmen uitbrengt op verschillende lijsten;
- als u daarop tegelijk een stem bovenaan op een lijst en een stem voor één of meer kandidaten van een andere lijst uitbrengt;

- si vous y marquez un vote pour un ou plusieurs candidats d'une liste et pour un ou plusieurs candidats d'une autre liste;

- si les formes et dimensions en ont été altérées ou s'ils contiennent à l'intérieur un papier ou un objet quelconque;

- si une rature, un signe ou une marque non autorisée par la loi peut rendre l'auteur du bulletin reconnaissable.

d) Vous êtes passible de sanctions si vous votez alors que vous ne remplissez pas les conditions de l'électorat.”

Art. 24

À l'article 2 de la loi du 4 juillet 1989 relative à la limitation et au contrôle des dépenses électorales engagées pour les élections des Chambres fédérales ainsi qu'au financement et à la comptabilité ouverte des partis politiques, modifié en dernier par la loi du 16 avril 2003, sont apportées les modifications suivantes:

1. au § 2:

a. le 3° est remplacé comme suit:

“3° pour chaque autre candidat: 5.000 euros”;

b. le 4° est abrogé;

2. au § 3:

a. le 3° est remplacé comme suit:

“3° pour chaque autre candidat: 10.000 euros”;

b. le 4° est abrogé.

5 décembre 2013

Benoît LUTGEN (cdH)
Catherine FONCK (cdH)
Benoît DREZE (cdH)
Jeanne NYANGA-LUMBALA (cdH)
Christophe BASTIN (cdH)

- als vorm en afmetingen van het stembiljet veranderd zijn of als het, binnenin, een papier of enig voorwerp bevat;

- als een doorhaling, een teken of een bij de wet niet geoorloofd merk is aangebracht waardoor de kiezer herkenbaar wordt.

d) U bent strafbaar indien u een stem uitbrengt terwijl u niet aan de kiesbevoegdheidsvoorwaarden voldoet.”

Art. 24

In artikel 2 van de wet van 4 juli 1989 betreffende de beperking en de controle van de verkiezingsuitgaven voor de verkiezingen van de federale Kamers, de financiering en de open boekhouding van de politieke partijen, het laatst gewijzigd bij de wet van 16 april 2003, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1. in § 2:

a. wordt het 3° vervangen door de volgende bepaling:

“3° voor elke andere kandidaat: 5 000 euro”;

b. wordt het 4° opgeheven;

2. in § 3:

a. wordt het 3° vervangen door de volgende bepaling:

“3° voor elke andere kandidaat: 10 000 euro”;

b. wordt het 4° opgeheven.

5 december 2013